

Издирване на археологически обекти в област Ямбол
Рецензия на книга: Тодор Вълчев. Издирване на
археологически обекти в област Ямбол. Вести на
Ямболския музей, година X, брой 10. Ямбол: „Я“ – Yambol,
2023. ISBN 978-954-615-199-5

Иво Чолаков ^a

^a Секция за Интердисциплинарни изследвания и Археологическа карта на България, Национален археологически институт с музей, Българска академия на науките, София 1000, ул. Съборна 2; ivocholakov@gmail.com

Field survey of archaeological sites in Yambol district
Book review: Todor Valchev. Field survey of archaeological sites in
Yambol district. Bulletin of Regional Historical Museum in Yambol, year
10, vol. 10. Yambol: “Я” – Yambol, 2023. ISBN 978-954-615-199-5

Ivo Cholakov ^a

^a Department of Interdisciplinary Research and Archaeological Map of Bulgaria, National Institute of Archaeology with Museum, Bulgarian Academy of Sciences, 2 Saborna Str., 1000 Sofia, Bulgaria; ivocholakov@gmail.com

Книгата „Издирване на археологически обекти в област Ямбол“ е публикувана през 2023 г. като част от поредицата Вести на Ямболския музей, година X, бр. 10 (обр. 1). Авторът Тодор Вълчев защитава докторска дисертация в УниБИТ през 2022 г. на тема „Опазване на недвижимото културно наследство в област Ямбол посредством съвременните информационни технологии – фактор за укрепване на националната сигурност“ с научни ръководители проф. И. Петева и доц. д-р Д. Стоянова. Дисертационният му труд служи като основа на настоящото издание.

Монографията съдържа увод, четири глави, заключение, преглед на проучваните надгробни могили в обл. Ямбол, библиография, таблици и изображения. Освен направения анализ на известните археологически обекти в областта е обърнато внимание на използването на съвременни технологии при археологическите проучвания, с акцент върху теренните издирвания. Подробно е разгледана правно-нормативната база, както и методиката при издирване на недвижими културни ценности и тяхното опазване.

Книгата има две обособени части. Първата е чисто теоретична, в която са разгледани нормативните документи, свързани с проучването и опазването на археологическите обекти, методиката за провеждане на теренни издирвания и приложението на информационните тех-

Обр. 1. Корица на книгата
Fig. 1. Cover of the book

нологии в този процес. Втората представя резултатите от всички археологически проучвания, проведени на територията на областта до момента и развитието на селищната мрежа през различните хронологични периоди.

Глава I е посветена на нормативните документи, свързани с проучването и опазването на културните ценности. Изключително подробно са разгледани всички нормативни актове от края на XIX в. до днес като в повечето случаи техните текстове са цитирани дословно. Въпреки, че събирането на тази документация на едно място е полезно, това утежнява текста и не кореспондира с темата на монографията, предложена от автора.

Глава II разглежда методиката, използвана за издирване на недвижими културни ценности. Подробно са описани различни упътвания, ръководства и системи, които се прилагат при този вид археологически проучвания от края на XIX в. насетне. Описанието на методите е полезно и дава представа за подходите, прилагани на терен от различни проучватели и екипи. Обърнато е внимание на съвременните тенденции при издирването на археологически обекти, провеждани в районите на Никополис ад Иструм, Казанлъшко и Ямболско, като е акцентирано върху работата, свързана с „Tundzha Regional Archaeology Project“ (Ross et al. 2018).

Специално внимание в тази глава е отделено на Автоматизираната информационна система „Археологическа карта на България“ (АИС АКБ). Подчертана е нейната важност като най-пълния регистър на археологическото наследство в страната. Събрана е цялата възможна информация за историята и причините за създаването на АИС АКБ. В тази част също са включени нормативните актове, свързани с дейността на археологическата карта, често цитирани дословно. Такова е и подробното описание на информацията, която се въвежда във всяка рубрика на регистрационните карти. Това, според мен, утежнява изложението и не е нужно за целите на това изследване.

Глава III е свързана с приложението на географските информационни системи (ГИС) и мобилните софтуерни приложения при теренните археологически проучвания. Разгледани са

различни компоненти, съдържащи се в ГИС, като бази данни, атрибути, геометрични форми, възможности за анализи и пр. Авторът използва разнообразна литература по темата, като ни представя информация (на моменти прекалено подробна) за възможностите за прилагането на ГИС при документирането, опазването и управлението на културното наследство. Проследено е развитието при използването на преносими компютърни устройства и софтуерни приложения при работа на терен. Разгледани са плюсовете и минусите на различните мобилни устройства. Не прави добро впечатление честото цитиране (понякога след всеки абзац) на едни и същи източници. Тази практика се наблюдава и във всички останали глави на книгата. Това дава ненужен обем на текста и затруднява читателя.

Глава IV е посветена на проучването и опазването на археологическите паметници в Ямболско. Авторът разделя теренните проучвания на три етапа: първи от Освобождението до средата на XX в.; втори от средата на XX в. до началото на XXI в. и трети от началото на XXI в. до момента.

Първият етап е свързан с първоначалното натрупване на информация за недвижимите и движимите културни ценности на територията на областта. Подробно е разгледана дейността на братя Шкорпил, К. Иречек, Г. Бончев, В. Миков, П. Детев и П. Делирадев и регистрираните от тях археологически обекти. В тази част са изброени и разнообразни артефакти, открити в Ямболско и постъпили във фондовете на различни музеи. Това е ненужна музеографска/архивна информация, защото голяма част от тези находки нямат сигурен контекст на откриване и не дават представа за характера и датировката на конкретни археологически обекти.

Вторият етап е свързан със създаването на Регионалния исторически музей в гр. Ямбол. Това е времето и на провеждане на голям брой проучвания на археологически обекти, различни по тип и хронология. Тук авторът изброява обектите по землица, както са представени в каталога на археологическите паметници в Ямболски окръг, публикуван през 1978 г. Полезни в случая са направените допълнения за уточняване на тяхната локализация и за допълнително проведените проучвания на някои от обектите в по-ново време. Представени са исторически и краеведски изследвания, посветени на отделни общини (Елхово) или на географски обекти (Странджа) на територията на обл. Ямбол, като са изброени известните археологически паметници. Обърнато е внимание на археологическите обекти, регистрирани и проучени при осъществяването на инфраструктурни проекти на територията на областта като тези по трасето на АМ „Тракия“. И тук отново има ненужно изброяване на движими културни ценности от района, постъпили във фондовете на различни музеи.

Третият етап обхваща времето от началото на XXI в. насетне. Авторът отбелязва, че през този период са осъществени няколко проекта, свързани с издирване на археологически обекти в област Ямбол. При всички тях са използвани съвременни технологии и приложения по време на теренната работа и последващата обработка на информацията. Централно място заема работата, свързана с международния „Tundzha Regional Archaeology Project“ (Ross et al. 2018). В него за първи път в България се използват ГИС базирани технологии за прецизно документиране на археологически обекти. В рамките на няколко години са локализирани и документираны голям брой паметници, различни по вид и хронология. Регистрирани са археологически обекти от теренни издирвания по инфраструктурни проекти като газопроводите „Набуко“ и транзитния № 2 за република Турция, железопътни трасета, както и концесионни площи. Описани са и недвижимите паметници, изброени в публикувано краеведско изследване за общ. Странджа. Авторът представя и издирванията, проведени под негово ръководство и с негово участие. В тази глава отново е отделено място за прилагането на мобилните софтуерни приложения. Тук по-подробно са представени конкретни приложения, използвани при регистрирането на археологически паметници по време на теренните издирвания. Разгледани

са възможностите и предимствата на всяко едно от тях.

В последната част на тази глава, авторът прави опит да проследи динамиката на развитие на селищната мрежа през различните хронологични периоди на територията на днешната административна област Ямбол. Като приема, че технологичните промени при производството на керамични съдове са основен критерий за хронологическите и културните етапи от развитието на човешкото общество, Т. Вълчев отделя особено внимание на керамичното производство. Той подробно разглежда предназначението на различните типове съдове, начинът им на изработка и украса. Тези описания биха имали повече смисъл, ако са придружени от илюстративен материал. Последващото изброяване на археологическите обекти през различните хронологични периоди, е полезно заради информацията, която се дава за паметниците, но липсва критичен анализ на използваните източници. Представената ни информация, свързана със селищното развитие, представлява само изброяване на обектите. Липсва хипотетична възстановка на селищната мрежа и реконструкция на средата поради факта, че създадената първична база данни не е използвана за допълнителни анализи. Още повече, че авторът има достатъчно материал за това от многобройните теренни експедиции в района и събраната информация през годините (Valchev, Sobotkova 2019; Tušlová et al. 2024). Като завършек на главата Т. Вълчев обособява 14 основни етапа в развитието на селищния живот. За всеки от тях е даден броят археологически обекти, които му принадлежат хронологически и за които имаме информация (с. 242–245), както и препратка към административна карта на областта, на която те са отбелязани. Тези карти не са особено информативни, тъй като, както и авторът е отбелязал, те не отразяват реалното местоположение на обектите, а само в кое съвременно землище се намират. Много по-добре би било археологическите обекти да заемат своето точно място на картата, още повече, че информацията за повечето от тях е прецизирана и местоположението им е уточнено.

Заключението е по-близо до темата на защитената докторска дисертация на автора, отколкото до тази на монографията. На теренните издирвания на археологически обекти в област Ямбол са посветени само последните два абзаца.

Като отделна глава, във вид на допълнение/appendix и извън основния текст на книгата, е направен преглед на проучваните надгробни могили на територията на обл. Ямбол. Тук, както и в глава IV, изложението следва триетапната хронологическа схема. Представени са проучванията, извършени по време на всеки етап, с кратка характеристика на могилиите, съоръженията и находките в тях. Описанията им дословно повтарят тези на проучвателите, като отново цитирането е след всеки абзац и дори след всяко изречение! Това оставя впечатление за търсен обем на текста или за недоглеждане. Неясна и необоснована остава идеята на Т. Вълчев да разглежда надгробните могили отделно от останалите археологически паметници. Още повече, че някои от могилиите, както и цели могилни некрополи имат пряка връзка със селища, локализиращи в близост до тях (Valchev, Sobotkova 2019; Sobotkova, Weissová 2019).

Към илюстративния материал са приложени таблици с изброени всички обекти по азбучен ред, заедно с техният вид, хронология и номер на регистрационния картон в АИС АКБ. Те са полезни, но липсва информация за използваните съкращения в рубриците за типа и хронологията на обектите, както и на забележките към тях.

Броят на локализираните недвижими културни ценности на територията на обл. Ямбол е впечатляващ – 27 селищни могили, 34 града и крепости, 485 селища и 25 култови места (с. 240). В този брой не са включени надгробните могили, за които се споменава, че са ок. 1200 (с. 166), но на територията на областта са проучени само 90 от тях (с. 299).

Като цяло монографията е добър справочник с разнообразна информация за известните археологически обекти в Ямболска област. Полезна е и частта за използваните методи и

съвременни технологии при теренните издирвания на недвижими културни ценности. В частта, свързана със селищното развитие, работата би могла да бъде много по-съдържателна, ако вместо само изброяване на обектите, бяха направени по-задълбочени анализи и реконструкция на средата и селищната мрежа през различните хронологични периоди, въз основа на събраната от автора информация. Данните, представени в настоящото издание, биха могли да се използват като основа на бъдещи изследвания, посветени на района.

Цитирана литература

- Ross, S. A., Sobotkova, A., Tzvetkova, J., Nekhrizov, G., Connor, S. (eds) 2018. *The Tundzha Regional Archaeology Project. Surface Survey, Palaeoecology, and Associated Studies in Central and Southeast Bulgaria, 2009–2015 Final Report*. Oxford & Philadelphia: Oxbow Books.
- Sobotkova, A., Weissová, B. 2019. Locational analysis of burial mounds in the Middle Tundzha River watershed: combining historical maps with field survey and satellite image analysis data. In Valchev, T. (eds) *Studia in Honorem Iliae Iliev* (Вести на Ямболския музей VI, 9). Yambol: МониЦони, 161–175.
- Tušlová, P., Čisťáková, V., Valchev, T., Bakardzhiev, S., Milo, P., Tencer, T., Šálka, D. 2024. Non-invasive investigation of Roman Period rural settlements along the Middle course of the Tundzha river, Yambol district, Bulgaria. *Bulgarian e-journal of Archaeology (Be-JA)* 14.1, 33–69. doi:10.57573/be-ja.14.33–69.
- Valchev, T., Sobotkova, A. 2019. Monitoring burial mounds in the Yambol province: deploying mobile technology to improve cultural heritage protection. In Kyriakidis, P., Agapiou, A., Lysandrou, V. (eds) *Spreading Excellence in Computer Applications for Archaeology and Cultural Heritage: Proceedings of the 3rd Conference on Computer Applications and Quantitative Methods in Archaeology (Greek Chapter (CAA-GR) Limassol, 18–20 June 2018)*. Limassol-Cyprus: Cyprus University of Technology, 19–23.